

Diplomová práce: Sociologie vědění a její vliv na společnost

Autor: Tomáš Havel

Konzultant: doc. PhDr. Ivan Mucha, CSc.

Oponent: JUDr. Jan Kosek

Vyjádření oponenta

Ve své práci autor vychází z propojování sociologie vědění a právní vědy. Aby se vyvaroval problémů s terminologií, rozdělil svůj text do dvou víceméně samostatných částí. Stručnější první část vyznačuje snaha o uchopení práva, o jeho co nejpřesvědčivější definici a o jeho zařazení do kontextu dalších společenských věd. Hned v úvodu však diplomant upozorňuje na to, že právo, s ohledem na existenci celé řady rovin a zorných úhlů, ze kterých ho můžeme hodnotit, je velmi obtížné, ne-li vůbec nemožné jednoznačně definovat. Druhá část práce nazvaná Sociologie vědění si klade za cíl stanovit základní pohled na pojem vědění a na souvislosti s vývojem sociologie vědění jako samostatné disciplíny. Tento vývoj je doprovázen i vyvoláván různými společenskými procesy; zkoumání obojího pomáhá odhalovat kořeny současné situace v právu z hlediska dalších společenských věd. Vlastní cíl práce spočívá v odhalování změn v právu, probíhajících v souvislosti s přerodem moderní společnosti ve společnost postmoderní, což se samozřejmě neobejde bez zkoumání myšlenkových a historických kořenů těchto změn.

Metodologickým východiskem je autorovi sociologický přístup, proto právo chápe především jako sociální jev. Kromě roviny sociální lze však zmínit také rovinu normativní, již se zabývají dogmatické právní vědy, axiologická, mocenská, informační atd. Předmětem studia právní sociologie ovšem zůstává sociální dimenze práva. Uvedena je teorie Eugena Ehrlicha, považovaného za zakladatele právní sociologie, který přišel s myšlenkou tzv. „živého práva“, a myšlenky polských autorů Petrazyckého a Podgóreckého, kteří kladou důraz na právo jakožto psychický jev. Právo je také, a u některých teoretiků, resp. v určitých situacích, chápáno jako nástroj moci. V další části této kapitoly se diplomant zabývá prameny práva a zařazuje české právo do oblasti evropské kontinentální právní kultury a všímá si toho, jakým způsobem se ve společnosti utváří právní vědomí a jak se s přibývajícím věkem mění. Sociologické průzkumy rovněž jasně ukazují různou míru tolerance např. žen a mužů k určitým trestným činům.

Rovněž druhá, ústřední část práce začíná vymezením klíčových pojmů. Jedná se o pojmy jazyk, právo a vědění. Pokud jde o vědění, tak počátky snah o jeho pregnantní vymezení spojujeme se jménem Francise Bacona. Aplikaci jeho metody na oblast společenských věd požadoval v první polovině 18. století Vico. Zřetelný ohlas této myšlenky zaznamenáváme u zakladatele sociologie Augusta Comta,

který věřil, že lze vytvořit společenskou vědu, jež bude vycházet z exaktních metod přírodních věd. Metodologická východiska obecné sociologie a sociologie vědění se v podstatě neliší. Autor se zabývá její spjatostí s ideologií, zejména v díle Marxově, Diltheyově, Meadově a speciální pozornost věnuje Weberovi. Charakteristiky myšlení zmíněných autorů jsou stručné, ale výstižné. Vlastními zakladateli sociologie vědění však byli Max Scheler a Karl Mannheim, jejichž myšlenkám věnuje autor více prostoru. Zajímavá je zde pasáž věnovaná pojmu světový názor, kdy Scheler v návaznosti na Kanta, Fichta a hlavně Diltheye mluví o „relativně přirozeném světovém názoru“. Tento pojem umožňuje respektovat různé společenské vlivy a faktory. Mannheim pak spojuje sociologii vědění s naukou o ideologiích a s politickou sociologií.

Počátky současných systémových teorií nachází autor u Aristotela, všímá si jejich spjatosti s přírodními vědami, která dnes vystupuje do popředí v teorii autopoietických systémů Niklase Luhmanna. Za podnětné považují přirovnání těchto ze sebe sama se vyvíjejících systémů s Ehrlichovým „živým právem“. Podobně inspirativní je zmínka o Chalupném, a to v souvislosti se vztahem práva a morálky. V podkapitole zabývající se přirozeným a pozitivním právem se diplomant opět vrací do dějin, zmiňuje myšlenky Hobbesa, Locka a Huma a také Hegelův kritický pohled na vládu prostřednictvím obecné vůle. V této souvislosti by určitě bylo vhodné připsat alespoň pár řádek o teorii J. J. Rousseaua. Následuje podkapitola věnovaná problematice ideologie, totalitního jazyka a legitimacy práva. Rozhodně se přitom nejedná pouze o otázky historické. Právě naopak. S autorem lze jistě souhlasit, když dovozuje, že autopoietické systémy jsou „dítětem“ postmoderny. Otázka, jak v současné společnosti, vyznačující se „relativizováním relativizovaného“, na jedné straně legitimizovat právo a na straně druhé nepřipustit chaos, je dozajista jednou z klíčových otázek současnosti.

Předloženou práci považuji za vynikající. Nejvíce se mi líbí, jak autor dokáže sledovat určitou myšlenku a jak přesně ji umí vyjádřit. Některé pasáže by si samozřejmě vyžadovaly určité rozvinutí, k němuž autor snad přistoupí v budoucnu. Práci navrhuji hodnotit jako výbornou.

V Praze 1.9.2009

JUDr. Jan Kosek

- oponent -

